

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...กรมพัฒนาที่ดินไม่ใช่กรมทำลายดิน ก็ต้องพัฒนาที่ดินที่นี้ เริ่มจากศูนย์ดีขึ้นๆ ดินที่นี้เป็นดินดาน เป็นดินทราย ดันกระถินเมื่อขึ้นรากก็แผ่ไปทั่ว ต้องตัดออกในที่สุดก็ปลูกไม้ของอาจารย์พิศิษฐ์ พิสูจน์ได้ว่า ดินเลวเท่าไรก็พัฒนาได้ ต้องใช้วิธีการ จึงเชื่อแน่ว่าที่นี้ทำได้...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ที่ระลึกครบรอบ 41 ปี กรมพัฒนาที่ดิน, 2547:1)

“...ดินมาก่อนสิ่งอื่น เป็นพื้นฐานของการทำไร่นา ถ้าปราศจากดิน ก็จะไม่มีการเกิดขึ้น เมื่อดินเลว การทำไร่นาก็ไร้ผล ความเป็นอยู่ก็ยากจน แต่ถ้าดินดี การทำไร่นาได้ผลดีส่งผลให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วย ความรอบรู้ในการทำไร่นาที่ด้นั้น มักจะเริ่มจากความรู้ในเรื่องดินก่อน...” Henry L. Ahlgren (ที่ระลึกครบรอบ 41 ปี กรมพัฒนาที่ดิน, 2547:108)

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 320.7 ล้านไร่ ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรทุกประเภท ประมาณ 146.9 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 46 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ประชากรที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ในปัจจุบันมีถึงร้อยละ 56.33 ของประชากรทั้งหมด คือ 25,671,116 คน ในช่วงปี 2513 ผลผลิตทางการเกษตรทำรายได้แก่ประเทศสูงสุดถึง 2,777,7333 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนการส่งออกร้อยละ 28.7 ในตลาดโลก (อ้างในเทวินทร์ รวมสุชนิรันดร์, 2546 : 1) ในปี 2543 มีประชากรประมาณ 8 ล้านคน และเพิ่มเป็น 40 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2516 และกว่า 60 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2549 แต่การขยายพื้นที่ทำกินใกล้จุดวิกฤติเต็มที ซึ่งจะเห็นได้ว่าสัดส่วนประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้นทุกช่วงปี แต่พื้นที่ทำการเกษตรที่สามารถใช้ประโยชน์นั้นกลับมีแนวโน้มลดลง

จากการศึกษา กรมพัฒนาที่ดิน พบว่า สภาพดินส่วนใหญ่ อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมมาก ซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาวต่อไป สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ได้แก่ การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดอินทรีย์วัตถุ ที่เกิดจากสภาพดินเองและการกระทำของมนุษย์ นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมได้แก่ การชะล้างพังทลายของดิน การขยายตัวของดินเปรี้ยว ดินเค็มและการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช โดยมีปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข คือ พื้นที่ดินเค็ม 17.8 ล้านไร่ ดินขาด

อินทรียัตถุ 98.7 ล้านไร่ (แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 : 18)

ในปี พ.ศ. 2535 กรมพัฒนาที่ดิน มีนโยบายที่จะเข้าถึงเกษตรกรและเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ด้านทรัพยากรดินที่ถูกต้องแก่เกษตรกร จึงได้จัดทำโครงการ “หมอดินเท้าเปล่า หมอดินเคลื่อนที่ และโรงพยาบาลหรือหน่วยวิเคราะห์ดินเคลื่อนที่ ” ขึ้นครั้งแรก ได้ออกบริการตรวจวิเคราะห์สภาพดิน ให้คำปรึกษาด้านดิน แก่เกษตรกรตามท้องถิ่นต่างๆ ทำให้งานพัฒนาที่ดิน เข้าสู่เป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว การแก้ไขปัญหาดินจึงมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในฐานะที่เป็นองค์กรหลัก ที่รับผิดชอบพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของประเทศ กรมพัฒนาที่ดิน จึงได้จัดแผนทิศทางการพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2537 – 2547 ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้เป็นส่วนราชการของรัฐที่มีความชำนาญ ในการสำรวจ จำแนก วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาที่ดิน ทำให้การพัฒนาดินและที่ดิน รวมทั้งการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐและประชาชนบนพื้นฐานของการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ได้กำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการต่างๆ เพื่อฟื้นฟู พัฒนา อนุรักษ์ ทรัพยากรดินและน้ำ ให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน พร้อมทั้งได้จัดทำยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของ กรมพัฒนาที่ดิน โดยมีประเด็นสำคัญคือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาที่ดินให้มากขึ้นและรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไป ให้ได้รับความรู้เรื่องพัฒนาที่ดิน และมีความเข้าใจอย่างจริงจัง รวมทั้งให้มีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผนและปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน จนมีความสามารถจะดำเนินการต่อไปเองได้ (แผนทิศทางการพัฒนาที่ดิน ในทศวรรษหน้า พ.ศ. 2537 - 2547) ซึ่งเป็นการขยายบทบาทของกรมฯ ให้มีส่วนร่วมสำคัญในงานพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐบาล แต่ด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินที่มีอยู่อย่าง จำกัด จึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาพื้นที่ดินปัญหาพร้อมกันได้

ในปี พ.ศ. 2538 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้นโยบายกรมพัฒนาที่ดิน ในการสร้างอาสาสมัคร ด้านการพัฒนาที่ดินประจำหมู่บ้านขึ้นครั้งแรก ให้ชื่อว่า “หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน” โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน ให้เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ให้คำแนะนำความรู้แก่เกษตรกรในหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นทั้งผู้รับและแจ้งข่าวสารด้านการพัฒนาที่ดิน โดยเป็นผู้ร่วมดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน ร่วมทำการสาธิต ส่งเสริม เผยแพร่งานด้านพัฒนาที่ดินซึ่งรูปแบบการดำเนินงาน จะเป็นการส่งเสริมและต่อเนื่องกันไปกับระบบบริการ เพื่อให้สามารถครอบคลุมหมู่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งได้สอดคล้องและสนองนโยบายของรัฐบาลในการกระจายการพัฒนาความเจริญสู่ส่วนภูมิภาค กรมพัฒนาที่ดินได้มีการพัฒนาโครงการหมอดินอาสาอย่างต่อเนื่อง (คู่มือการพัฒนาหมอดินอาสา ปี 2545 สำหรับเจ้าหน้าที่ กรมพัฒนาที่ดิน , 2545 : 1)

ในปี พ.ศ. 2545 กรมพัฒนาที่ดิน มีนโยบายที่จะให้เกษตรกรเข้าถึงงานบริการของกรมฯ มากขึ้นแต่มีข้อจำกัด ในเรื่องการปรับลดอัตราค่าจ้างคนตามนโยบายของภาครัฐ แต่ในส่วนแผนงานและโครงการที่ ได้ดำเนินการกลับมีมากขึ้น ด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ในขณะนั้น จึงไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงได้มีนโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการพัฒนางานหมอดินอาสาขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง โดยได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายหมอดินอาสา ประกอบด้วย หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมอดินอาสาประจำตำบล หมอดินอาสาประจำอำเภอ และหมอดินอาสาประจำจังหวัดตามลำดับ ได้มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ พร้อมกับสร้างความเข้าใจให้กับหมอดินอาสา ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ไปพร้อมกันด้วย โครงการหมอดินอาสา ได้มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานสำคัญตามนโยบายของรัฐบาล ได้แก่ โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพื้ชาระหนี่ โครงการปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งผลิตของชุมชนและอื่นๆ ซึ่งหมอดินอาสา ที่มีอยู่ทั่วประเทศนั้น เปรียบเสมือนบุคลากรของกรมพัฒนาที่ดิน ที่ได้ประจำการในท้องถิ่นและเป็นกำลังสำคัญในการช่วยงานต่างๆ ของกรมฯ ให้ไปสู่ประชาชนได้รวดเร็ว ทั้งถึงตรงตามเป้าหมาย จึงกล่าวได้ว่าโครงการหมอดินอาสา คือความภาคภูมิใจในความสำเร็จของการสร้างเกษตรกรอาสา ให้เข้ามารับรู้ มามีส่วนร่วมในงานพัฒนาที่ดิน ซึ่งเป็นการเผยแพร่ความรู้ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำที่ถูกต้อง แก่เกษตรกร และปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความหวงแหน ในผืนแผ่นดินทำกิน

ในปี พ.ศ. 2547 กรมพัฒนาที่ดิน ได้มีการจัดตั้ง กลุ่มพัฒนาหมอดินอาสาขึ้น เป็นการภายใน เพื่อทำหน้าที่ฝึกอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจต่องานพัฒนาที่ดินในเชิงลึก ฝึกทักษะการเป็นวิทยากรเพื่อให้หมอดินอาสา สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องทรัพยากรดิน แก่เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง จากหน้าที่ที่เคยเป็นเพียงผู้ช่วยหมอดิน ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้ประสานงานระหว่างกรมพัฒนาที่ดินกับเกษตรกร พร้อมทำหน้าที่คอยให้บริการงานพัฒนาที่ดิน เช่น ร่วมบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชน ประสานงานจัดทำแผนพัฒนาระดับตำบล ร่วมจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด ร่วมจัดทำและดูแลแปลงสาธิตการเกษตรและอื่นๆ อีกมาก

โครงการหมอดินอาสา ได้มีความสำคัญต่องานพัฒนาที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นอย่างมากโครงการต่างๆ ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นโครงการที่กรมฯ จัดทำขึ้นหรือโครงการที่ร่วมกับหน่วยงานอื่นหมอดินอาสา ก็มักจะมีส่วนร่วมสนับสนุนในการดำเนินงานเสมอ กล่าวได้ว่าหมอดินอาสาเป็นเสมือนสัญลักษณ์หนึ่งที่เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ที่ได้ร่วมทำหน้าที่เผยแพร่ผลงานพัฒนาที่ดินและผลงานอื่นๆ สู่สาธารณชนจนเกิดเป็นที่รู้จักแพร่หลายในนาม “กรมหมอดิน”

จากผลงานที่โดดเด่น ด้านพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสา ตามโครงการหมอดินอาสา ที่ผ่านมา ได้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยกย่องของกรมพัฒนาที่ดิน ในความสำเร็จของการสร้าง เกษตรกรอาสา ที่เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรทั่วไป ว่าเป็นโครงการที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม ภาคเกษตรได้อย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดความสนใจ ศึกษาความเป็นมา ของโครงการ รวมทั้ง วิธีการดำเนินงานและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการหมอดินอาสา ซึ่งจะทำให้ทราบถึง แนวโน้ม “ทิศทาง” การดำเนินของโครงการหมอดินอาสาในอนาคต โดยได้ทำการศึกษา จาก ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหมอดินอาสา ศึกษาจากหมอดินอาสาดีเด่นประจำ งบประมาณ 2548 และ 2549 และหมอดินอาสาดีเด่น จังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่องจากจังหวัด ฉะเชิงเทรา มีสภาพดินปัญหาที่เป็นดินเปรี้ยวจัด โดยที่หมอดินอาสา ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการ จาก กรมพัฒนาที่ดิน ตามกระบวนการฟื้นฟู ปรับปรุงบำรุงดิน ไปพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยว ให้ กลับมามีสภาพสามารถทำการเพาะปลูกได้ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษา มีความสนใจในกระบวนการและ วิธีการดำเนินงานของหมอดินอาสดังกล่าวและเพื่อนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจทั่วไป

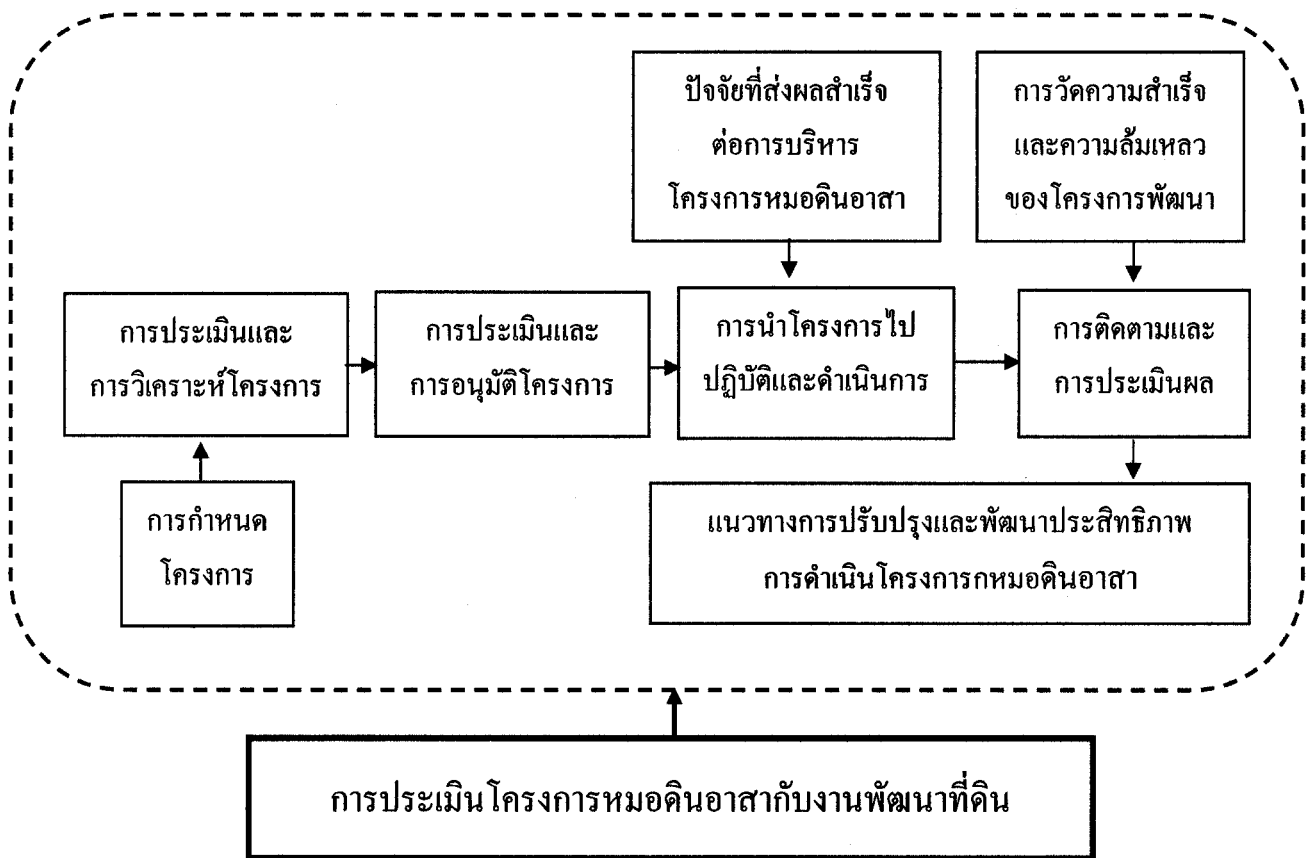
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการหมอดินอาสาของ กรมพัฒนาที่ดิน
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อใช้ปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการ ดำเนินงานโครงการหมอดินอาสา

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องของการประเมินโครงการหมอดินอาสาเกี่ยวกับงานพัฒนาที่ดิน : ภูมิศึกษา หมอดินอาสาจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นการศึกษาความสำเร็จของโครงการหมอดินอาสา วิธีการดำเนินงานของโครงการและแนวทางการพัฒนาโครงการในอนาคต โดยได้ยึดแนวคิด วงจรชีวิตโครงการของ ประสิทธิ์ ดงยั้งศิริ เป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

วงจรชีวิตโครงการ (Project Cycle)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ที่มา : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช(2547) “นโยบายสาธารณะและการบริหารโครงการ”
หน่วยที่ 9-15 หน้า 28 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

จากกรอบวิจัยข้างบนนี้ ที่ใช้เป็นตัวแบบในการศึกษา หากเปรียบเทียบอย่างละเอียดแล้วจะพบว่า การประเมินโครงการหมอดินอาสาเกี่ยวกับงานพัฒนาที่ดิน : ภูมิศึกษาโครงการหมอดินอาสาจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นโครงการขององค์กรภาครัฐจัดทำขึ้น การวางแผนโครงการไม่ได้บูรณาการ การวิเคราะห์มิติต่างๆ จึงทำให้ความชัดเจนของโครงการที่ได้ศึกษาไม่ครบถ้วน

4. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งขอบการศึกษาออกเป็น 2 ข้อ คือ

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-10 พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2526 กฎระเบียบของกรมที่ดิน คำสั่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการกรมที่ดิน รายงานประจำปี แบบประเมินผลโครงการกรมที่ดิน คู่มือปฏิบัติงานกรมที่ดิน คู่มือปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการกรมที่ดิน

4.2 ประชากร ประชากรในการศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการกรมที่ดินที่มีความสำคัญ (Key Person) ได้แก่ อดีตผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9 ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งโครงการกรมที่ดิน ผู้อำนวยการสำนักนิเทศเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน หัวหน้ากลุ่มพัฒนากรมที่ดิน หัวหน้ากลุ่มโครงการพิเศษ อดีตหัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี และหัวหน้าหน่วยพัฒนาที่ดินจะเข้เกรา เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2548 หมอที่ดินดีเด่นกรมพัฒนาที่ดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 ที่เป็นตัวแทนหมอที่ดินทั่วประเทศและหมอที่ดินดีเด่นที่เป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 ที่เป็นหมอที่ดินจังหวัดจะเข้เกรา

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

5.1 หมอที่ดิน หมายถึง เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน และที่ปฏิบัติหน้าที่งานพัฒนาที่ดินในพื้นที่เขตรับผิดชอบตามสถานีสังกัด ในพื้นที่ของเกษตรกรและเป็นพี่เลี้ยงให้กับหมอที่ดิน หมอที่ดินเปรียบเสมือนภาพลักษณ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ที่มีลักษณะการปฏิบัติงานแตกต่างจากหน่วยงานที่ลงทำว่า ดิน หรือ ที่ดิน

5.2 หมอที่ดินอาสา หมายถึง เกษตรกร ที่สนใจในงานพัฒนาที่ดินและอาสาเป็นตัวแทนกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อเข้ามารับเอาความรู้ด้านทรัพยากรดินและเป็นผู้ช่วยหมอที่ดินในงานพัฒนาที่ดิน

5.3 หมอที่ดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมายถึง เกษตรกรอาสาที่สนใจในงานพัฒนาที่ดิน และได้อาสาเป็นตัวแทนกรมพัฒนาที่ดินประจำอยู่ในหมู่บ้าน มีหน้าที่คอยติดต่อประสานเกษตรกรภายในหมู่บ้าน ให้มารับความรู้จากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน และคอยติดตามข่าวสาร

เกี่ยวกับเรื่องดิน เพื่อรายงานให้กับกรมพัฒนาที่ดินทราบ อีกทั้งคอยเป็นตัวแทนกรมฯ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้กับเกษตรกรและเป็นเครือข่ายหมอดินอาสา

5.4 หมอดินอาสาประจำตำบล หมายถึง หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ที่ได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านด้วยกัน หรือได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินเพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ประจำตำบลและเป็นแกนนำบริหารเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับตำบลปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

5.5 หมอดินอาสาประจำอำเภอ หมายถึง หมอดินอาสาประจำตำบล ที่ได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสาประจำตำบลด้วยกัน หรือแต่งตั้งโดยเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อเป็นตัวแทนกรมพัฒนาที่ดินประจำอำเภอ และเป็นแกนนำบริหาร เครือข่ายหมอดินอาสาในระดับอำเภอปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำตำบล

5.6 หมอดินอาสาประจำจังหวัด หมายถึง หมอดินอาสาประจำอำเภอ ที่ได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสาประจำอำเภอ ด้วยกันหรือแต่งตั้งโดยเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ในการปฏิบัติงานประจำจังหวัดและเป็นแกนนำบริหารเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับจังหวัด ปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำอำเภอ

5.7 เครือข่ายหมอดินอาสา หมายถึง หมอดินอาสาแต่ละประเภท ประกอบด้วย หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมอดินอาสาประจำตำบล หมอดินอาสาประจำอำเภอและหมอดินอาสาประจำจังหวัด ที่ทำงานติดต่อกันในรูปแบบเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกันและให้ความช่วยเหลือกันในเรื่องต่าง ๆ

5.8 การจูงใจ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกด้านจิตใจของหมอดินอาสา ที่มีผลต่อการปฏิบัติในงานพัฒนาที่ดิน ให้สำเร็จลุล่วงตามที่ได้รับมอบหมาย

5.9 ความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจต่อการได้รับคัดเลือก เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนให้เป็นหมอดินอาสาและความพึงพอใจที่จะปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

5.10 การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาที่ดินตามโครงการหมอดินอาสาของหมอดินอาสาและเกษตรกรในท้องถิ่น ทำให้หมอดินอาสาและเกษตรกร มีความรู้เรื่องดินและนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

5.11 การยอมรับ หมายถึง หมอดินอาสาได้รับการยอมรับจาก กรมพัฒนาที่ดินและเพื่อนบ้าน ในตำแหน่งหมอดินอาสาและเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในงานพัฒนาที่ดิน รวมทั้งยอมรับให้เป็นผู้นำหรือตัวแทนของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัดและกรมพัฒนาที่ดิน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรและกรมพัฒนาที่ดิน ในงานพัฒนาที่ดิน

5.12 **ความสำเร็จ** หมายถึง ความสำเร็จของหมอดินอาสาและโครงการหมอดินอาสา ที่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสร้างประโยชน์ให้กับอาชีพเกษตรกรทั้งส่วนตัวและเกษตรกรในท้องถิ่นจนทำให้เกิดการยอมรับว่า เป็นความสำเร็จของโครงการหมอดินอาสาของ กรมพัฒนาที่ดิน

5.13 **ทิศทางของโครงการหมอดินอาสา** หมายถึง แนวทางที่กรมพัฒนาที่ดินใช้พัฒนาหมอดินอาสา พัฒนาโครงการหมอดินอาสาในอนาคต เพื่อให้สามารถบรรลุในงานพัฒนาที่ดินและเพื่อให้โครงการหมอดินอาสาสามารถที่จะสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับเกษตรกรทั้งประเทศ

5.14 **การกำหนดโครงการ** หมายถึง การกำหนดการจัดตั้งโครงการหมอดินอาสา

5.15 **การประเมินและการวิเคราะห์โครงการ** หมายถึง การประเมินและการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งโครงการหมอดินอาสา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและส่วนรวมมากที่สุด

5.16 **การประเมินและการอนุมัติโครงการ** หมายถึง การศึกษาแนวทางการจัดตั้งวิธีการรูปแบบการบริหารและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดตั้งโครงการหมอดินอาสา ของผู้บริหารสูงสุดกรมพัฒนาที่ดินและผู้มีอำนาจอนุมัติจัดตั้งโครงการหมอดินอาสา

5.17 **การนำโครงการไปปฏิบัติและการดำเนินการ** หมายถึง หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดตั้งโครงการหมอดินอาสา หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหมอดินอาสาและงานพัฒนาที่ดิน

5.18 **การติดตามและการประเมินผล** หมายถึง การติดตามและการประเมินผลงานพัฒนาที่ดินของหมอดินอาสาและโครงการหมอดินอาสา

5.19 **เข้าใจภารกิจโครงการชัดเจน** หมายถึง การเข้าใจในเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ภารกิจของหมอดินอาสา ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหมอดินอาสา ร่วมกันระหว่างผู้บริหารโครงการหมอดินอาสา เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหมอดินอาสา

5.20 **การสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูง** หมายถึง การได้รับความเห็นชอบและได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงของกรมพัฒนาที่ดิน ในการจัดตั้งและการพัฒนาหมอดินอาสา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหมอดินอาสา บรรลุวัตถุประสงค์ของ กรมพัฒนาที่ดิน

5.21 **การจำแนกโครงสร้างงานและการวางกำหนดการ** หมายถึง การแบ่งงาน แบ่งความรับผิดชอบออกตามหน่วยงานต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดินตามหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหมอดินอาสา

5.22 การปรึกษาหารือและการสร้างการยอมรับของผู้รับบริการ หมายถึง การมีการปรึกษาหารือระหว่างผู้บริหารโครงการหมอดินอาสา เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหมอดินอาสา ซึ่งเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ คือ รับเอาความรู้จากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินในฐานะหมอดินอาสา ในฐานะเกษตรกรและถ่ายทอดให้ความรู้กับเกษตรกรในท้องถิ่น

5.23 การเข้าใจพื้นฐานและสภาพแวดล้อมชุมชน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในภาคสนาม คือเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาที่ดิน(หมอดิน)และหมอดินอาสา มีความเข้าใจเป็นอย่างดีในสภาพดินและสภาพแวดล้อมต่างๆ ของชุมชนในท้องถิ่นของหมอดินอาสาและเกษตรกร

5.24 การจัดการทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามโครงสร้างองค์กรและการบริหารจัดการบริหารหมอดินอาสาแต่ละประเภท

5.25 การจัดการด้านเทคนิคและงบประมาณ หมายถึง การที่ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถนำเอาเทคนิคต่างๆ ที่มีของกรมพัฒนาที่ดิน ไปพัฒนาหมอดินอาสา พัฒนาโครงการหมอดินอาสา ภายใต้งบประมาณที่ได้รับในแต่ละปี

5.26 การจัดวางระบบการควบคุมหรือการติดตามงานตามภารกิจ หมายถึง การควบคุมตามภารกิจตามที่ได้รับมอบหมายเป็นครั้งคราว กรณีมีงานเร่งด่วนที่จะให้หมอดินอาสาช่วยนอกจากงานพัฒนาที่ดิน

5.27 การสื่อสารและการรายงาน หมายถึง การประชุมปรึกษาหารือของผู้บริหารกรมพัฒนาที่ดิน เกี่ยวกับการติดตามงาน และระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหมอดินอาสา เพื่อรายงานงานที่ได้รับมอบหมาย

5.28 การแก้ปัญหาที่อยู่นอกเหนือความคาดหมาย หมายถึง การร่วมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้มีการวางแผน ที่จะปฏิบัติมาก่อนระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและหมอดินอาสา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบผลการดำเนินงานโครงการหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน

6.2 ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการหมอดินอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน

6.3 ทราบถึงปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการหมอดินอาสา